

Kente Yerleşmiş Aşiret Üyelerinin Kentleşme Eğilimleri Üzerine Bir Çalışma: Şanlıurfa Örneği

A. Vahap ULUÇ* & Mithat Arman KARASU**

Özet

Bu çalışma, Şanlıurfa'da köyden kente göç eden aşiret üyelerinin aşiret ilişkilerini hangi düzeyde terk ettiklerini, kentsel tutum ve davranışları geliştirmede ne kadar başarılı olduklarını öğrenmeyi amaçlamaktadır. Buna göre, ticaretin ve özellikle sanayinin çok cılız kaldığı, ekonomisi önemli ölçüde tarımsal üretime dayanan Şanlıurfa'da, kente göç eden aşiret üyelerinin aşiret yapısına dayanan üretim ilişkileri büyük ölçüde çözülmüştür. Ancak, kendini yeniden üreten ilişkiler içinde sosyal bir yapı olarak ve bu yapıda içkin ilişkiler bağlamında -sülaleden aşirete doğru ilişkiler gün geçtikçe zayıflamakla birlikte- varlığını sürdürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kent, Kentleşme, Aşiret, Göç, Şanlıurfa

A Study on Urbanization Trends of the Tribe Members settled in the City: Şanlıurfa Case

Abstract

The purpose of this study is to investigate to what level have the tribe members migrated from villages (rural areas) to urban areas of the city of Şanlıurfa severed their ties with their tribes and to what extent they are successful in developing urban attitudes and behaviors. In this regard, because economy is substantially based on agriculture in Şanlıurfa due to the fact that the trade and particularly the industry is not developed in the city, the production relationships based on tribal structure have considerably declined for the tribe members who have migrated to the city.

Keywords: City, Urbanization, Tribe, Migration, Şanlıurfa

---

* Yard. Doç. Dr., Harran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ulucvahap@yahoo.com

** Doç. Dr., Harran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, mithatkarasu@yahoo.com

GİRİŞ

Batı toplumlarının kentleşme süreci, uzun soluklu maddi ve sosyo-kültürel değerlerin dönüşümünün ürünüdür. Özellikle sanayi devrimi ile birlikte, fabrikaların yarattığı işgücü talebi milyonlarca insanın köyden kente göç etmesi sonucunu doğurdu. Ancak, sanayileşme hem göçle gelen kitleye istihdam koşulları yarattı, hem de yarattığı artı-değerle belli standartta bir refah ortamı oluşturdu. Böylece göç eden kitle, kentsel mekâna ait sosyo-kültürel ve siyasal değerlere uyum sağlayarak kentli kimliğini edindi.

Türkiye gibi geç-modernleşen toplumlarda toplumsal değişim, üretim ilişkilerinin dönüşümünden çok, siyasal erkin tepeden inme siyasi ve hukuki uygulamalarına dayanmaktadır. Ticaret ve sanayinin yeterince gelişmediği ülkemizde, kentsel dinamikler kentsel göçü kent kültürü içinde eritecek kapasiteden yoksun olduğundan, göçün niteliksel olarak kentleşme düzeyi zayıf kalmakta, göç büyük ölçüde kentsel bir yığılmaya sebep olmaktadır. Bu sorun, hem ekonomik anlamda daha geri kalmış hem de toplumsal yapısı önemli ölçüde aşiret düzenine dayanan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde daha büyük bir yapısal soruna dönüşmektedir. Bu yapısal sorunun sosyolojik boyutunu ortaya koymak adına köyden kente göç eden aşiret üyelerinin kentle ilişkilerini öğrenmeye çalıştık.

1. KENTİN ÖZGÜN KİMLİĞİ VE KENTLİLEŞME SÜRECİ

Kent, mekân ve zaman içindeki insan yerleşmesinin, belli özellikler taşıyan özel bir durumudur. Kent belli bir tarım dışı üretimin, belli bir büyüklük, yoğunluk, heterojenlik ve bütünleşme düzeyine varmış ya da bu düzeyi aşmış insan yerleşmesidir¹. Başka bir tanımda kent, çoğunlukla tarım dışı alanlarda toplanan bir işgücü, kendine özgü bir toplumsal örgütü, kültürü bulunan kalabalık bir insan birliği olarak tarif edilir². Kentin tanımı ne olursa olsun, heterojenlik, hareketlilik, rekabet, anonim ilişkiler, işbölümü, yoğunluk, uzmanlaşma ve çeşitlilik kente ait belirgin özelliklerdir³.

1 İlhan Tekeli, *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011), s. 18.

2 Aktaran: Yakut Sencer, *Türkiye'de Kentleşme*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını, 1979), s. 7.

3 Bkz. Louis Wirth, "Urbanism as a Way of Life", *Community Life and Social Policy: Selected Papers by Wirth Louis*, Ed. Marvick Wirth and Albert Reiss, (Chicago University, 1956); Mübeccel Kıray, *Toplumbilim Yazıları*, (Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları, 1982); Kemal Görmez, *Şehir ve İnsan*, (İstanbul: MEB Yayını, 1991); Hans Jürgen Helle, "Kentleşmiş İnsan", *Cogito*, Sayı: 8, 1996.; Turhan Yörükkan, *Gecekondular ve Gecekondulu Bölgelerinin Sosyo-Kültürel Özellikleri*, (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2006); Örgün Uğurlu vd., *Türkiye Perspektifinde Kent Sosyolojisi Çalışmaları*, (İstanbul: Örgün Yayınları, 2010); Yakut Sencer, a.g.e.

Tüm bu özellikler kente özgün bir kimlik kazandırdığı gibi, onu kır yaşamından da ayırır. Kır yaşamı küçük, kendi kendisine yeten, izole bir yaşam iken; kent yaşamı bu niteliklerin tersidir. Kent yaşamı, kırdan farklı olarak, dar bir alanda çok sayıda insanın birlikte yaşamasıdır. Bu yoğunluk insanlar arasında farklı davranış biçimlerinin gelişmesine neden olur. Kalabalık ortam insanların etkileşimini zorunlu hale getirirken; kentsel gündelik hayat, bu ilişkileri hiç olmadığı kadar basit ve sıradan bir şekle dönüştürür⁴.

Kentsel mekândaki nüfus homojen bir yapıya sahip değildir. Kent heterojen bir sosyal gruptur ve kentte bireyler arası ilişkiler yüzeysel ve geçicidir. Kentsel yaşam farklılıklara dayanan ve dinamik bir yapı arz eder. Kenti kırdan ayıran bu özellikler kente has tutum ve davranışların edinilmesinde de belirleyicidir.

Kent yaşamını kırdan ayıran bir diğer önemli özellik, kentin temel geçim kaynağının tarım dışı faaliyetler oluşturmasıdır. Kent çevresinde hâkim üretim biçimi tarım olsa bile, bu tarımsal üretim de kent tarafından kontrol edilir. Kent hem tarım dışı üretimin hem de tarımsal üretimin yarattığı artı değeri kontrol etmektedir.

“Kentleşme” süreci “kentleşme” sürecinden farklıdır. Kavramın ortaya çıktığı İngilizcede “kentleşme” -urbanization- terimi ile hem nüfusun belli noktalarda yığılma süreci hem de kent kültürünün yaygınlaşması ifade edilmektedir. İngiltere’de her iki süreç az çok eş zamanlı olduğu için kavram farklılaşmasına ihtiyaç duyulmamıştır. Oysaki Türkiye gibi geç-modernleşen toplumlarda kentleşme kavramı, kentte yaşanan kültürel değişim sürecini kapsayamamış, “kentleşme” adıyla yeni bir kavrama gerek duyulmuştur⁵.

Kentleşme, basitçe kent ya da kentte yaşayan insan sayısındaki artışı ifade eder. Kentleşme ise, bireydeki bir değişim sürecidir⁶. Kentleşme bireylerin kentle bütünleşmesini içeren bir sosyalleşme sürecidir⁷. Bu uyum süreciyle birey kente has kültürel kodları edinmeye, kentsel yaşam biçimine, kent kültürüne adapte olmaya başlar.

Kentleşme sürecinde kente gelen kişinin kırsal alandan taşıdığı davranış kalıpları yeni toplumsal ilişkiler ağında yeniden biçimlenmektedir.

4 Henri Lefebvre, *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, (İstanbul: Metis Yayınları, 1998), s. 39.

5 Kemal Görmez, a.g.e., s. 2.

6 Ruşen Keleş, *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, (Ankara: İmge Kitabevi, 1998).

7 Ahmet Mutlu, *Kentli Hakları ve Türkiye*, (Konya: Çizgi Kitabevi, 2010), s. 62.

Kentte yaşama süresi uzadıkça geleneksel tutum ve davranışlar kentlileşme yönünde değişmektedir⁸. Kentlileşme ya da kentli olmak hem toplum hem de birey ölçeğinde önemli bir değişimi gerektirir. Köy ailesinin kent ailesine dönüşümü bir yandan kent ailesinin değerlerini benimsemesi, öte yandan kır ailesinin değerlerini ve buna bağlı davranış kalıplarını terk etmesidir.

Türkiye koşullarında “kırsal insan”ın “kentsel insan”a dönüşmesi 40 ve yukarısı yıl almaktadır. Bireyin kentte kalış süresi arttıkça gelirini kullanma biçimi, dini tavır ve davranışları, siyasal davranışları, örgütlenme düzeyi ve dayanışma biçimleri, bilgilenme biçimi, eğitime olan bakışı ve kadına olan tavrı değişmektedir⁹.

Ekonomik anlamda kentlileşme, kişinin geçimini tümüyle kente özgü işlerle sağlıyor olmasıdır. Kentlileşme sürecinde bireyin örgütlü bir işkolunda çalışması kentle bütünleşmesi bakımından önemli bir role sahiptir. Bireyin gelirini tarım dışı alandan elde etmesi yalnızca gelirin niteliğinin değişmesi değil, aynı zamanda, bireyin toprağa bağlı kaderci bakış açısını terk etmesi için de gereklidir.

Sosyal bakımından kentlileşme daha uzun soluklu bir süreçtir ve ölçütleri daha kapsamlıdır. Bireyin kente has davranış ve düşünce biçimlerini geliştirmesini gerektirir. Kentlileşme, çekirdek aile yapısının egemen olduğu, kızların erkek çocuklardan ayrı tutulmadığı, kadının çalışma yaşamında yer aldığı, evin reisinin yalnızca erkek olmadığı ya da en azından erkeğin mutlak belirleyici olmadığı bir yaşam biçimi demektedir. Bu yaşam biçiminde dinin ağırlığı fazla olmadığı gibi, kişi daha rasyonel ve akılcıdır. Kendine ait fikirleri savunmak, kendine güvenmek, zamanı bilinçli kullanmak, bilgi kaynaklarının çeşitliliğine ve güvenilirliğine dikkat etmek, kente dair estetik kaygılar taşımak, kentsel kurumlara uyum sağlamak kentli kimliğinin parçalarını oluşturmaktadır¹⁰. Kentlileşme bireyin siyasal davranışları üzerinde de önemli bir etki yaratır. Yalnızca oy verme davranışlarında değil, bunun ötesinde siyasal sisteme yönelik bakış açısı, dernek ve sendikalara üye olma, karar alma sürecine katılım gibi konularda da önemli bir etki yaratmaktadır¹¹.

Bu noktada aslında kentli diye tarif edilen modern insandır. Moder-

---

8 İnan Özer, Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişim, (Bursa: Ekin Kitabevi, 2004), s. 95.

9 Kemal Kartal, “Kentleşme Sürecinde Toplumsal Değişme Odağı Olarak Ankara”, Kent- sel Bütünleşme, (Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, 1982), s. 145-150.

10 Hüseyin Bal, Kent Sosyolojisi, (Isparta: Fakülte Yayınları, 2002), s. 64-65.

11 Kemal Görmez, Kent ve Siyaset, (Ankara: Gazi Kitabevi, 1997), s. 36.

nizmin iki temel dayanağından birisi sanayileşme, diğeri kentleşmedir. Sanayileşmeyle birlikte kent daha önceden üstlenmiş olduğu idari, askeri ve dini işlevleri büyük ölçüde yitirerek bir üretim merkezine dönüşmüştür¹². Modernizmle birlikte kent, hem sermaye birikim sürecinde yeni bir rol üstlenmiş hem de yarattığı yeni yaşam biçimi, eğitim olanakları, seküler bakış açısı ve kamusal alanlarla yeni bir insan tipinin ortaya çıkmasını sağlamıştır¹³.

Modernleşme kuramı, kırdan kente göçü geleneksel tarım toplumundan modern sanayi toplumuna dönüşmenin, dolayısıyla modernleşmenin bir aracı olarak yorumlamış ve bu sürecin sonunda, yaygın eğitim ve iletişimin de etkisiyle, rasyonel düşünen, ileriye dönük plan yapan, yeniliklere açık, geleneksel toplumun kısılcısından sosyal ve psikolojik olarak kurtulmuş, toplumun karar alma sürecine katılarak onu etkileyen bireyin yani evrensel modern insanın ortaya çıkacağını öngörmüştür¹⁴. Ancak az gelişmiş ülkelerde yaşanan, sanayileşmeye dayanmayan kentleşme süreci modernizmin öngördüğü gibi evrensel kentli tipini yaratamamıştır.

Türkiye’de yaşanan kentleşme süreci bu durumun tipik bir örneğidir. Tarımdaki verimsizliğin körüklediği iç göç ve bu göçün neden olduğu işsizlik, gelir yetersizliği, altyapıdaki eksiklikler, gecekondulaşma, kentle bütünleşememe vb. sorunlar modern insana yönelik beklenen dönüşümün gerçekleşmesine izin vermemiştir.

Sağlıksız kentleşme, farklı bir kentli ve kentleşme sürecinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Sezal’ın, “şehirlerin köylüleşmesi” dediği bu süreçte, yukarıdaki vasıfları taşımayan kentliler ortaya çıkmış, kentle bütünleşme sorunu Kıray’ın deyişiyle “tampon kurumlarla “aşılmaya çalışılmış, kentsel siyaset ise beklendiği gibi sınıf temelli olmaktan çok, patronaj ilişkilerin biçimlendirdiği kentsel ranta dayalı bir demokrasi anlayışına dönüşmüştür¹⁵.

Modernizmin öngördüğü insan tipine ulaşılmamış olmakla birlikte kentte yaşayanlar artık kesinlikle köylü değildir¹⁶. Ne köylü ne kentli bu yeni insan tipi aslında kentleşme sürecinde devam eden dönüşüm süreci-

12 Rana Aslanoğlu, *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*, (Bursa: Asa Yayınları, 1998), s. 41.

13 Bkz. Sevilay Kaygalak, *Kapitalizmin Taşrası*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2008).

14 Tahire Erman, *Poverty and Sustainable Development: The Case of Gecekondu*, (İstanbul: TESEV Yayını, 2002, s. 289; Bkz. Mübeccel Kıray, a.g.e.

15 Bkz. İhsan Sezal, “Göçler ve Şehirleşemeyen Şehirler”, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, (Ankara: T.C. Başbakanlık DİE/Sosyoloji Derneği, 1997); Oktay Ekinci, *Rant Demokrasisi Çöktü*, (İstanbul: Anahtar Kitaplar, 1999); Mübeccel Kıray, a.g.e.

16 Mübeccel Kıray, a.g.e., s. 344.

ni bize göstermektedir. Gecekondu bölgelerinde yapılan araştırmalar bize modernizmin idealize ettiği kentli tipinin uzağında ama kentte yaşamaya hevesli ve kendi içinde önemli bir dönüşüm yaşayan bir insan tipini ortaya koymaktadır.¹⁷

2. AŞİRET KİMLİĞİ

Farklı anlamlarda kullanılan aşiret, Arapça kökenli bir kavramdır. Sözcük olarak aşiret, en küçük “cemaat” anlamına geldiği gibi, büyük baba, oğul ve torunlardan oluşan büyük aile manasına da gelmektedir¹⁸. Kan bağına dayanan, yazılı kültürü olmayan, birlikte saldırı ve birlikte savunma anlayışına göre hareket eden aşiret olgusu, kendi iç örgütlenmesinde bir askeri birliğin altlık-üstlük ilişkisine benzeyen katmanlardan oluşan bir hiyerarşiye dayanmaktadır. Aşirette en küçük sosyal birim, “aile”dir. Birden fazla ailenin bir araya gelmesinden “sülale” doğar. Birden fazla sülale ortaklığı “kabile”yi oluştururken, birden fazla kabilenin bir araya gelmesinden de bir aşiret ortaya çıkar¹⁹.

Ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal bileşenlerden oluşan aşiret yapısı; ekonomik anlamda göçebelik ve yarı göçebelik döneminde hayvancılığa, yerleşik hayata geçtikten sonra toprağa dayanan üretim ilişkilerinin hâkim olduğu bir yapılanmadır. Toprak mülkiyetinin dağılım biçimi aşiret örgütlenmesinin ve aşiret içi toplumsal ve politik ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Toprak mülkiyetinin belirli kesimler (aşiret reisi, toprak ağası ve şeyh/seytler) tarafından kontrol edildiği aşiret düzeninde, toprak çok dengesiz bir dağılımın konusudur²⁰.

Aşiret, sosyolojik olarak herkesin birbirine benzediği, farklılığın yok denecek kadar az olduğu müşterek inançları paylaşan, “tasada ve kıvançta” aynı reflekslerle hareket eden bir mekanik dayanışma topluluğudur²¹.

17 Bu konuda daha fazla bilgi almak için bkz. İbrahim Yasa, Ankara’da Gecekondu Aileleri, (Ankara: Sağlık ve Sosyal Yardım Bak. Yayını, 1966)/ Ruşen Keleş, Eski Ankara’da Bir Şehir Tipolojisi, (Ankara: Ankara SBF Yayını, 1971)/ Birsen Gökçe, Gecekondu Gençliği, (Ankara: Hacettepe Ün. Yayını, 1971)/ Yakut Sencer, Türkiye’de Kentleşme, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını, 1979)/Melih Ersoy, Göç ve Kentsel Bütünleşme, (Ankara: TGAV Yayını, 1985).

18 Ali Güler, “Doğu Aşiretlerinde Göç Olgusu ve Bunun Doğurguları”, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, (Ankara: T.C. Başbakanlık DİE/Sosyoloji Derneği, 1997), s. 321.

19 İsmail Beşikçi, Doğu’da Değişim ve Yapısal Sorunlar (Göçebe Alikan Aşireti), (Ankara: Yurt Yayınları, 1992), s. 101-104.; Martin V. Bruinessen, Ağa, Şeyh, Devlet, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2003), s. 82-83; Lale Yalçın-Heckmann, Kürtler’de Aşiret ve Akrabalık İlişkileri, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002), s. 132-134.

20 Muzaffer Sencer, a.g.e., s. 194.

21 Sibel A. Arkonaç, Sosyal Psikoloji, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2001), s. 256.

Bireyin olmadığı, asabiyet duygusunun çok güçlü olduğu bu yapıda aşiret üyeleri “öteki” ile her türlü ilişkide, kendi mensuplarının haklı-haksızlığına bakmaksızın bir dayanışma örüntüsü içinde hareket ederler.

Aşiret düzeninde, aşiret reisi ve toprak ağaları, aşiret üyelerini iki kontrol edici etken üzerinden manipüle etmektedirler. Birincisi, üretim ilişkilerini kontrol etmek, ikincisi de, aşiret ağaları ve toprak ağaları ile aşiret üyeleri arasında varsayılan akrabalık ilişkileridir²². Erkek egemen bir yapı olan aşiret düzeninde, kontrol altında tutulması gereken “tehlikeli cinsiyet” olarak algılanan kadının hareket alanı olabildiğince daraltılmıştır. Kadının ekonomiye katkısı ev işleri ile sınırlı kalmıştır. Sınırlı bir hareket alanına sahip kadın, evin dışına çıktığında mutlaka kendisine birileri eşlik eder²³.

Aşiretler, devletin bürokratik kurumları yanında, siyasetçiler ile de yakın ilişkiler geliştirmektedirler. Aşiret ile siyasetçiler arasındaki ilişki, parti merkezli pragmatist bir etkene dayanmaktadır. Siyasetçiler, tek tek seçmenleri ikna etmek yerine aşiret liderleri ve şeyh/seyitler ile kurdukları ilişkiler sayesinde blok halinde oyları partilerine kazandırmanın daha az maliyetli ve daha az çalışma gerektirdiğini bilmektedirler. Bu anlamda, demokrasinin seçim ve temsil kurumları aşiret yapısının kendini yeniden üretmesine olanak sağlayan bir bağ olarak devreye girmekte, demokratik kurumlar aşiret yapısına fırsatlar sunan kurumlara dönüşmektedir²⁴.

1950’li yıllardan itibaren tarımda makineleşme, modern tarım tekniklerinin kullanımı, kırdan kente göç, ticarileşme ve sanayileşme, eğitim, kitle iletişiminin yaygınlaşması ve siyasal kimlik talepleri Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde geleneksel toplumsal yapıyı dönüştürmektedir. Aşiret bağları söz konusu gelişmelerin sonucu olarak çözülmeye/zayıflamaya başlamıştır²⁵. Çözülme sürecinin önemli bir ayağını kentleşme oluşturmaktadır. Köyden kente göçle, aşiret üyeleri üretim ilişkileri açısından aşiret ve toprak ağalarına bağımlılıktan kurtulmaktadır. Ağa-maraba ilişkisinden kurtulan ve kent ortamında kendi başlarının çaresine bakmak zorunda kalan aşiret üyeleri, esnaflık, işportacılık ve serbest meslekler bünyesinde iş bulmaktadırlar. Emegi metalaşan aşiret üyeleri bir süre sonra, belli bir düzeyde kendilerine ait bir yaşamın farkına varmaktadırlar.

22 İsmail Beşikçi, a.g.e., s. 353.

23 Kadınların sosyal konumu ile ilgili yapılan bu tespit, yerleşik hayata geçmiş aşiretlerdeki kadının statüsünü ifade etmektedir. Tersi bir durumun söz konusu olduğu göçebe ve yarı göçebe aşiretlerde, üretim ilişkilerinin içinde yer aldığı için (keçi kılından çadır yapmak, yoğurt, peynir ve yağ üretmek vb.) kadının sosyal statüsü ve hareket alanı yerleşik aşiretlerdeki göre daha yüksek ve daha geniştir.

24 Mümtazer Türköne, *Siyaset*, (İstanbul: Opus Yayınları, 2010), s. 216.

25 Kreyenbroek ve sperl, *Kürtler*, (İstanbul: Cep Kitapları, 1992), s. 57.

3. ŞANLIURFA: SOSYO-EKONOMİK YAPI

Şanlıurfa Türkiye'nin dokuzuncu en kalabalık kentidir. 1990 yılında 1 milyon olan kent nüfusu, 2000 yılında 1,4 milyona, 2009 yılında 1,6 milyona, 2013 yılında ise 1,8 milyona ulaşmıştır. Şanlıurfa'da nüfusun önemli bir bölümü kırsal alanda yaşamaktadır. Kırsal nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %44,53'tür. Şanlıurfa köyden kente göç alırken; İstanbul, Gaziantep ve Mersin illerine önemli ölçüde göç vermektedir. Tablo-1'de görüldüğü gibi, 2007-2013 arası dönemde 186 bin kişi kente gelirken, aynı dönemde, 243 bin kişi kentten göç etmiştir. Kent nüfusu göç vermesine rağmen artmaktadır. Bu durumu kent içindeki yüksek doğum oranı ile açıklamak mümkündür. 2012 verilerine göre Türkiye genelinde doğurganlık hızı binde2,08 iken, Şanlıurfa'da bu oran 4,39'dır²⁶.

Şanlıurfa'da kentte yaşayanların önemli bir bölümü ya gelirinin tümünü tarımdan sağlamakta ya da tarımdan ek bir gelir elde etmektedir. Şanlıurfa'da doğrudan tarımdan sağlanan gelirin toplam gelire oranı %28,8'dir. Bu oran Türkiye geneli için %9,8'dir. Şanlıurfa'da işgücünün %47,6'sı tarımda, %37,8'i hizmet sektöründe, yalnızca %14,4'ü sanayi sektöründe istihdam edilmektedir. Bu oranların Türkiye ortalamaları sırasıyla, %22,7, %50,1 ve %27,2'dir²⁷. Veriler karşılaştırıldığında, Şanlıurfa'da tarım sektörünün istihdamdaki ağırlığı net olarak görülmektedir.

Tablo 1: Şanlıurfa İli Göç Hareketleri (2007-2013)

Yıllar	Aldığı Göç Sayısı	Verdiği Göç Sayısı
2007-2008	25.500	37.000
2008-2009	27.000	35.000
2009-2010	32.500	37.500
2010-2011	35.800	41.500
2011-2012	31.900	44.800
2012-2013	33.300	47.500

Kaynak: Bu tablo TÜİK'in internet sitesinde yer alan bilgilerden derlenmiştir.

Şanlıurfa'dan 2012 yılında yapılan ithalat miktarı 202 milyon dolar olup, aynı yıl içinde yapılan ihracat miktarı 109 milyon dolardır. Türkiye'nin toplam ithalat ve ihracatı içinde Şanlıurfa'nın payı sırasıyla %0,09 ve %0,07'dir. Şanlıurfa'dan yapılan ihracat içinde tarım ürünlerinin

26 www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13618 (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2014).

27 "Seçilmiş Göstergelerle Şanlıurfa 2012", (Ankara: TÜİK Yayını, 2013), s. 48.

payı %56'dır. Şanlıurfa tarımsal ürün yetiştirmede -2012 yılı fiyatları ile- 3,6 milyarlık üretimiyle Türkiye'de 5. sırada yer almaktadır²⁸.

Şanlıurfa'da kente hâkim olan üç ayrı toplumsal grup vardır. "Kentlin yerlisi" şeklinde ifade edilebilecek Türklerin yanında Kürtler ve Araplar diğer toplumsal kesimleri oluşturmaktadır. Kentin yerlileri öteden beri kente yerleşmiş, herhangi bir aşiret mensubiyeti olmayan kimselerdir. Kentin ekonomik ve kültürel yaşamında söz sahibi olan bu kitledir. Kent nüfusunun büyük çoğunluğu "Kürmanç" ve "Zaza" Kürtlerinden oluşmakla birlikte, Arap nüfusu da önemsenecek düzeydedir.

Kentin toplumsal yapısı içinde aşiret ve dini cemaat/tarikatların önemli bir yeri vardır. İzol, Mersavi, Berazi, Ketî, Badıllı, Bezki, Karakeçili, Kırvan, Şeyhi, Şeddadi gibi çok büyük aşiret federasyonu/konfederasyonlarının bulunduğu Şanlıurfa'nın, Sencer'in yaptığı araştırmaya göre kırsal nüfusunun %92,6 ve kent merkezi nüfusunun da %80,9'u aşiret (Kürt ve Arap aşiretleri) kökenlidir²⁹ Aşiretlerin yanı sıra Nurcular, Süleymanlılar, Menzîlciler ve Rufailer gibi önemli dini cemaat ve tarikatlar kentin sosyal yapısı içinde önemli bir yer tutmaktadır. Buradan hareketle, Şanlıurfa'nın muhafazakâr ve içe kapanık bir toplumsal dokuyu oluşturduğunu söylemek mümkündür.

4. ARAŞTIRMANIN SORUNSALI, AMACI VE SINIRLILIĞI

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin toplumsal yapısı içinde aşiretsel yapının önemli bir yeri bulunmaktadır. Şanlıurfa, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde oransal olarak aşiret kökenli insanların en çok yaşadığı ve kent merkezi en çok göç alan kentlerden biri olma özelliğine sahiptir. Bu göçün büyük çoğunluğunu aşiret üyeleri oluşturmaktadır. Ancak, sanayinin çok zayıf kaldığı ve ticaretin de yeterli olmadığı bir tarım kenti olan Şanlıurfa'ya yönelik bu göç, kentleşme açısından bir sorunsala dönüşmektedir. Bu çerçevede, bu araştırmanın sorunsalını kente göçün aşiret düzeni üzerindeki etkileri ve aşiret üyelerinin kentleşme eğilimleri oluşturmaktadır. Söz konusu sorunsal bağlamında araştırmamızın amacı, kente göç etmiş aşiret üyeleri ile ilgili şu soruların cevabını - nedensellik ilişkisi içinde - bulmaya çalışmaktır:

1. Kentsel mekânda aşiret ilişkileri hangi düzeyde bir değişim yaşamaktadır,

2. Aşiret üyeleri kentle nasıl bir ilişki kurmaktadırlar.

28 "Seçilmiş Göstergelerle Şanlıurfa 2012", (Ankara: TÜİK Yayını, 2013), s. 34.

29 Muzaffer Sencer, a.g.e., s. 335.

Bu çalışma, Şanlıurfa il sınırları içinde yaşıyor olup, kente göç etmiş Kürt kökenli aşiret üyeleri ile sınırlıdır. Çalışmada Kürt aşiretlerinin tercih edilmesinin nedeni, Kürt aşiretlerin kentleşme sürecinin ortasında yer alması, kent ve köy arasında bir geçiş aşamasında olmalarıdır. Kent merkezinde yaşayan Türkler zaten önemli oranda kentleşmiştir. Araplar ise daha çok köyde yaşamakta olup kentleşme sürecini geriden takip etmektedirler.

Varsayımlar

1. Aşiret yapısının üretim ilişkileri açısından (ekonomik açıdan aşiret düzenine bağlı olmak) büyük ölçüde çözüldüğünü, ancak bir kültürün taşıyıcısı kurum olarak varlığını sürdürdüğünü;

2. Eğitim, meslek ve gelir gibi sosyo-ekonomik değişkenler ile yaş, kentte oturma süresi, oturulan semt ve “köyde tarla/bağ/bahçenin olup-olmaması” değişkenlerinin aşiret ilişkilerini “sınırlı düzeyde” etkilediğini öngörmekteyiz. Bu çerçevede, söz konusu dönüştürücü dinamikler yetersiz kaldığından aşiret yapısının “kendini yeniden-üreten ilişki ağları” içinde yavaş seyreden bir çözülme sürecinin konusu olduğunu ve bunun sonucu olarak aşiret üyelerinin kent değerleri ile uyumluluk arz eden kentsel tutum ve davranışlar geliştirmede “çok başarılı olamadıklarını” varsaymaktayız.

Aşiret yapısının “kendini yeniden-üreten ilişkiler”ini şu beş nedene dayandırmaktayız:

1. Kan bağına dayanan aşiret yapısındaki “akrabalık aidiyet”inin ilişkileri devam ettirme çabası,

2. Kent merkezinin sosyal dokusuna hâkim “aşiret ve tarikat/cemaat yapısını”nın kültürel olarak birbirini beslemesi,

3. Her aşiretin bir diğer aşireti kendisi için bir “dış tehdit” olarak algılaması ve bunun yarattığı dayanışma ihtiyacı,

4. Kentin bireyselleşmiş “ötekileri” karşısında bir arada hareket etmenin yarattığı “fayda ve üstünlük” duygusu.

5. Aşiret üyelerinin yakın - akraba toplulukları biçiminde mahallelerde küçük gruplar halinde “koza örüntüsü” oluşturmaları.

6. Aşiret üyeleri ile devlet arasında yurttaş-devlet ilişkisinin tam kurulmamış olması ve bu alanda aşiret reisi ve toprak ağlarının “aracı kurumlar” görevini görmesi.

5. METODOLOJİ

5.1. Araştırma Evreni ve Örnekleme

“Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi”nin 2013yılı verilerine göre Şanlıurfa kent merkezinde 810bin insan yaşamaktadır. Bu nüfusun 403 bini 18 yaş ve üstündedir. Kanaat önderlerinin yardımıyla, tahmini oranlarla, kent merkezinde oturan Kürt kökenli aşiret üyelerinin kent merkezindeki toplam nüfusa oranı %50olarak kabul edilmiştir. Bu orana göre çalışmamızın evreni yaklaşık 201bin kişiden oluşmaktadır. Örneklem sayısı %10 yanılma payına göre 96 deneğe denk gelmektedir³⁰. “Örneklerin alt gruplara (eğitim, yaş, cinsiyet, statü, mevki vb.) ayrılması durumunda her kategorinin örnek büyüklüğünün en az 30 olması”³¹.gerektiğini göz önünde bulundurarak, her kategori için söz konusu sayıyı tutturmak adına örneklem sayısını olanaklar içinde 119’a çıkardık.

Yapılan anket çalışmasında Şanlıurfa merkezindeki nüfus homojen olmadığından bir tür kasti (yargısal) ve kartopu örnekleme yöntemleri karma bir şekilde kullanılmıştır. Çalışma evreninin muhafazakar kimliği kadınlara ulaşmada büyük bir sorun yaratmış, ancak 44 kadın deneğe ulaşmak mümkün olabilmıştır. Bu deneklerle yapılan anketler, diğer anketlerden farklı olarak, yüz yüze değil, dolaylı yoldan gerçekleştirilmiştir.

5.2. Kullanılan Yöntem

Bu çalışmada, kantitatif ve kalitatif yöntemler birlikte kullanılmıştır. Anket çalışması, belirli aralıklarla üniversitedeki işlerden zaman buldukça Şubat ve Mart (2014) aylarında tamamlanmıştır. Anket soruları ile elde edilemeyecek bazı önemli bilgiler, anket esnasında, sorulan sorular ile edinilmiş ve bu bilgiler anket kâğıtlarının kenarlarına not tutulmuştur. Anketin yanında gözlem ve yüz yüze derin görüşme yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmanın yazarlarından birinin aşiret ilişkilerinin hâkim olduğu bu çevreden geliyor olması ve aynı zamanda doktora çalışmasının aşiret ilişkilerine dayanan bir saha çalışması olması, çalışmaya derin bir gözlem olanağı kazandırmıştır. Yüz yüze derin görüşme yöntemi çerçevesinde Şubat (2014) ayı içinde 17 kişi ile süresi 3 ile 5 saat arasında değişen görüşmeler yapılmış, notlar tutulmuştur.

30 Türker Baş, Anket, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2003), s. 46.

31 Remzi Altunışık, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, (Sakarya: Sakarya Kitabevi, 2005), s. 127.

Anket yolu ile veri toplama tekniğinin aşiretin kentle olan ilişkisini açıklamada yetersiz kalacağı öngörülerek, iki yöntemin bir arada kullanılması tercih edilmiştir. Gözlem ve yüz yüze derin görüşmelere ağırlık verilmiş, elde edilen bulguları desteklemek üzere anket verilerine ait bulgular yardımcı kaynak olarak kullanılmıştır.

6. ARAŞTIRMA SONUÇLARI: VERİLER VE BAZI GÖZLEMLER

Araştırma sonuçları dört alt-başlıkta değerlendirilmiştir. İlk iki alt-başlıkta ankete katılanların yaş, cinsiyet gibi kişisel özellikleri ve ekonomik durumları değerlendirilmiştir. Üçüncü alt-başlıkta kentle ilişkileri bağlamında aşiret üyelerinin sosyal ve kültürel özellikleri ortaya konulmakta, dördüncüsünde ise siyaset ile ilişkileri analiz edilmektedir. Aşiret üyelerinin sosyo-kültürel ve siyasal tutum ve davranışlarını içeren tablolar frekanslar şeklinde verilmiş, ayrıca frekanslar yaş, cinsiyet, eğitim, meslek, gelir, kentte oturma süresi, oturulan semt ve köyde tarla/bağ/bahçenin olup-olmaması değişkenleri ile çaprazlama (crosstab) değerlendirilmiştir.

6.1. Kişisel Özellikler

Yaş: Araştırma süresince 119 kişi ile görüşülmüştür. Yaş gruplarına göre görüşülenlerin %21'i "18-24", %39,5'i "25-39", %30,3'ü "40-54" ve %9,2'si de "55 ve yukarı" yaş grubuna mensuptur.

Cinsiyet:Görüşülenlerin %63'ü (75 kişi) "erkek", %37'si (44 kişi) "kadın" dır. Kadınların sayısının erkeklere göre az olmasının nedeni çalışmaya konu olan kentin "aşırı" muhafazakâr kimliğinden dolayı kadınlarla görüşmenin zor olmasıdır.

Eğitim:Eğitim düzeyine göre en yüksek oran %29,7 ile üniversite düzeyinde eğitime sahip, en düşük oran ise %2,5 ile "okur-yazar" konumunda olanlara aittir. Ankete katılanların %22'si "ilkokul", %20,3'ü "Ortaokul", %14,4'ü "lise" mezunu olup, %11'i "okur-yazar değil" dir.

Kentte oturma süresi:Görüşülenlerin %29,4'ü "16-25 yıl" dır Ş. Urfa'da oturmaktadır. "0-5 yıl" dırŞ. Urfa'da oturanlar ise en az grubu oluşturmakta, yalnızca görüşülenlerin %6,7'sidir. Diğer grupların oranı sırayla "36 ve yukarı" yıl" %26,9, "26-35 yıl" %26,1 ve "6-15 yıl" %10,9'dur.

Oturulan semt: Oturulan semtleri gelir durumlarına göre üç gruba ayırdık. Semtleri kentin ekonomik gelişmişliği içinde göreceli bir ayırma tabi tuttuk. Yaptığımız sınıflandırmaya göre görüşülenlerin %44,5'i "yük-

sek gelirli semt"lerde oturanlardır. "Orta gelirli semt" ile "düşük gelirli semt"lerde oturanlar ise eşit (%27,7) orandadır.

6.2. Ekonomik Durum

Meslek: Meslek gruplarına göre görüşülenler içinde en yüksek oran%26,5 ile "ev hanımı" statüsünde bulunanlara aittir. Bunun nedeni kentte çalışan "kadın" sayısının az olması ve kadınların büyük çoğunluğunun "ev hanımı" olmasıdır. Nitekim görüşülen "kadın"ların %72,1'i "ev hanımı" olduğunu söylemişlerdir. "Ev hanımı" grubundan sonra görüşülen kişilerin en çok yoğunlaştıkları meslek grubu %21,4 ile "esnaf"lıktır, daha sonra %14,5 ile "serbest meslek" gelmektedir. "Eğitimci" ile "memur" grubundakilerin oranı %9,4 ile eşit oranda iken, "işçi" ve "emekli" grupları da yine %6 ile eşit oranda dağılmaktadırlar. En düşük oranı %2,6 ile "çiftçiler" oluşturmaktadır. "İşsiz" olduğunu söyleyenlerin oranı %4,3'tür. İşsizlik oranının bu kadar düşük çıkmasının nedeni, daha çok çarşıda-pazarda çalışanlarla görüşmemizden kaynaklanmaktadır.

Gelir düzeyi: En yüksek oran (%33,3)"1001-2000 TL" arası gelire sahip olduğunu söyleyenlere, en düşük oran (%7,2) ise en yüksek gelir limiti olan "3501 ve yukarısı" gelir grubuna aittir. Bunun dışında, "0-700 TL", "701-1000 TL" ve "2001-3500 TL" gelir grubuna mensup kişilerde oranlar sırasıyla %19,8, %22,5 ve %17,1'dir.

Köyde tarla/bağ/bahçenin varlığı:Görüşülenlerin %55,5'i gibi yüksek bir oran köyde tarlaya ya da bağ/bahçeye sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Bu oran, görüşülen kişilerin önemli bir kısmının kente ait mesleklerinin yanında "çiftçilik" mesleğine de sahip olduklarını ve köyle güçlü bağlar içinde olduklarını göstermektedir. Toprak/bağ/bahçe sahibi olanların %50'si "0-200" arası dönüm araziye sahip olduklarını söylemişlerdir. %15,6'sı "201-400" arası dönüme sahip olduğunu söylemişken; "401-800", "801-2000" ve "2001 ve yukarısı" dönüm tarlaya sahip olduklarını söyleyenler %9,4 oranında eşit dağılmışlardır.

6.3. Sosyo-Kültürel Durum

6.3.1. Kimlik aidiyeti ve aşiret ilişkileri

Görüşülen aşiret üyelerinin üçte biri (%32,8) aşiret mensubiyetini çok önemsemektedir. "Önemli" diyenlerle birlikte düşünüldüğünde %62,2'si

gibi yüksek bir oran, bir aşiret üyesi olmanın önemli olduğunu düşünmektedir. Bu anlamda aşiret üyeleri aşirete karşı hala ciddi bir aidiyet içindedirler.

Tablo 2: Bir Aşirete Mensup Olmak Sizin İçin Ne Kadar Önemlidir?

	Sayı	Yüzde (%)
Önemli	35	29,4
Çok önemli	39	32,8
Kararsızım	6	5,0
Önemli değil	17	14,3
Hiç önemli değil	22	18,5
Toplam	119	100,0

Hem yaptığımız görüşmeler, hem de anket uygulaması sırasında “aşiret sizin için neden önemlidir?” şeklinde sorduğumuz soruya ankete katılanların verdikleri cevapları “kaynaşma, “yardımlaşma” ve güvenlik” kavramları biçiminde sınıflandırmak mümkündür. Bu bağlamda, aşiret üyeleri aşireti hem bir sosyal dayanışma ve yardımlaşma kurumu hem de kendilerini dış saldırılardan koruyan bir kurum olarak görmektedirler.

Görüştüğümüz insanlara “aşiret yapısı niçin çözülüyor?” diye sordüğümüzde ağız birliği etmişçesine “herkes aşiretine sığınmak zorunda, çünkü her aşiret bir diğeri için bir tehdittir” açıklamasında bulundular. Bireysel yaşama karşı bir tehdit unsuru haline gelen bu “dış tehdit” karşısında aşiret üyeleri güvenliği aşiretlerine sığınmakta bulunmaktadır. Aşiretler olası dış tehdide karşı daima birbirlerini kollamakta, dışa karşı “açık” vermemeye çalışmaktadır.

Bu durumun mekana yansması aşiret üyelerinin birbirine yakın yerlerde oturmasıdır. Aşiret üyelerinin mahallelerde küçük gruplar halinde birbirine yakın oturdukları görülmektedir. Örneğin Eyyubiye Mahallesi’nde Davara Şeyhleri; Bamyasuyu’nda Badıllı; Sigorta, Yakubiye ve Süleymaniye Mahallelerinde Mersavi, Berazi ve Berferati; Devteşti ve Bağlarbaşı Mahallelerinde Canbeyli ve Bezki; Haleplibahçe’de Dini, Halti ve Etmani aşiret üyeleri yoğun olarak oturmaktadır. Bu durum büyükşehirlerde aynı mahallede oturan göçmenlerin davranışları ile benzerlik göstermektedir.

Kente yeni gelen aşiret mensupları kentle yürüttükleri mücadelede bir arada hareket etmenin getirdiği faydaların farkındadır. Bir arada hareket etmek, her konuda birbirine yardımcı olmak kentte bir yere gelmenin en kolay yoludur. Bir aşiret mensubu olmak kimi zaman bir işi zorla yaptır-

manın ya da hukuka uygun olmayan bir işi, hatır-gönül ilişkisi içinde, hukuka uygun hale getirmenin yolunu açmaktadır. Yayınlanmamış bir araştırma için yapılan bir anket çalışmasında, Şanlıurfa'da görev yapan farklı meslek gruplarına mensup 250 memura "İşinizi yaparken karşılaştığınız en büyük zorluk nedir?" sorusu sorulduğunda ankete katılanların tümü aşiret üyelerinin hukuk dışı istemleri olduğunu ifade etmiştir³². Kente yerleşmiş aşiret üyeleri aşiret dayanışmasından aldıkları destekle çevrelerine hükmetme güdüsü ile hareket etmekte, bu anlamda diğer kentliler için bir tehdide dönüşmektedir.

Yüz yüze yapılan derin görüşmelerde aşiret önde gelenlerinin "hakemlik", "borç verme", "kız isteme", "işe yerleştirme", "silah ruhsatı alma", "ihalede yardımcı olma" vb. konularda halen aktif olarak devlet ile aşiret üyeleri arasında bir bağ oluşturduğu gözlenmiştir. Şanlıurfa'da halen yaşanan kan davaları sonrası barış yemekleri düzenlenmekte, bu yemeklerde devlet erkânı yanında farklı aşiretlerin önde gelenleri hem gözlemci hem de hakem sıfatıyla yer almaktadır³³.

"Bir aşirete mensup olmak sizin için ne kadar önemlidir?" sorusuna verilen yanıtlar ile cinsiyet ve eğitim açısından anlamlı bir ilişki görülmemektedir. Yaşa göre, "55 ve yukarısı" aşiret mensuplarının en yüksek düzeyde %81,9 ile aşiret üyeliğini önemsedikleri ("önemli" ve "çok önemli" birlikte) görülmektedir. Diğer yaş gruplarında bu oran %55-64 arasında değişmektedir. "Kentte oturma süresi"ne göre, en yüksek oran %77 ile "6-15 yıl" grubuna ait iken, en düşük oran %50,1 ile "36 ve yukarısı yıl"dır kentte oturan gruba aittir. Kentte oturma süresi arttıkça aşiret ile bağlar kısmen gevşemektedir.

"Oturulmuş semt"e göre, aşiret üyeliğini en yüksek düzeyde önemseyenler %75,8 oranıyla, "düşük gelirli semt" grubuna dâhil olanlardır. "Yüksek gelirli semt" ile "orta gelirli semt"e ait oranlar sırasıyla %60,3 ve %51,5'tir. Aşiret üyeliğini önemsemeye meslek grupları içinde %54,6 ile en düşük oran "memur" grubuna, %100 ile en yüksek oran "işsiz" gruba aittir. Gelir düzeyi açısından en düşük oran (%50) en yüksek gelir grubuna (3501 ve yukarısı TL), en yüksek oran (%77,3) en düşük gelir grubuna (0-700 TL) mensup olanlara aittir. Köyde tarla/bağ/bahçesi olanlarda aşiret aidiyeti, olmayanlara göre daha güçlüdür.

32 Mithat Arman Karasu, "Kamu Personelinin Devlet-Halk İiklemi İçinde Mesleki Şartları: Şanlıurfa Örneği" (yayınlanmamış araştırma).

33 Mithat Arman Karasu, "Kent Kültürünün Suça Etkisi-Şanlıurfa Örneği", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 20, Sayı: 2, 2012, s. 97.

Tablo 3: Hangi Sıklıkla Aşiret Üyeleri İle Görüşüyorsunuz?

	Sayı	Yüzde (%)
Haftada bir kaç defa	23	19,3
Ayda bir kaç defa	14	11,8
Sadece özel günlerde	59	49,6
Pek görüşmem	23	19,3
Toplam	119	100,0

Görüşülenlerin sadece %19,3'ü aşiret üyeleri ile "pek görüşmem" demişken, %80,7'si bir şekilde ("haftada birkaç defa", ayda birkaç defa" ve "sadece özel günlerde" seçenekleri birlikte) görüştüğünü ifade etmiştir. Ankete katılanların %49,6'sı "sadece özel günlerde" görüştüğünü belirtirken, %31,1'i daha sık zamanlarda ("haftada birkaç defa" ve ayda birkaç defa" seçenekleri birlikte) görüştüğünü ifade etmiştir. Yaş, meslek ve gelir gruplarında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Cinsiyete göre, kadınların(%38,6) erkeklere (%26,7) göre daha sık ("haftada birkaç defa" ve "ayda birkaç defa" seçenekleri birlikte) aşiret üyeleri ile görüştüğü görülmektedir. Bu durum kadınların kapalı bir yaşam biçimine sahip olmasının sonucudur. Şanlıurfa'da her gün sıklıkla gözlemlendiği gibi kadınlar öğleden sonra akraba ve aile dostlarının oluşturduğu "sıra"ya katılmaktadır. Sıralar her hafta başka bir evde devam ettirilmektedir.

Eğitim durumuna göre aşiret üyeleri ile görüşme sıklığı ("haftada birkaç defa ve "ayda birkaç defa" birlikte) en düşük oranda %22,8 ile "üniversite" grubuna aittir. "Üniversite" grubundakilerin%62,9'u "sadece özel günlerde" görüştüğünü ifade etmiştir. "Kentte oturma süresi"ne göre aşiret üyeleri ile en az görüşenler ("pek görüşmem %31,3) "36 ve yukarısı yıl" kentte oturan gruba aittir. "Oturulan semt"e göre, aşiret üyeleri ile görüşme sıklığı("haftada birkaç defa" ve "ayda birkaç defa" seçenekleri birlikte) %36,4 ile en yüksek oranda "düşük gelirli semt"lerde, %24,2 ile en düşük oranda "orta gelirli semt"lerde yoğunlaşmaktadır. Köyde tarla/bağ/bahçe olanlarda görüşme sıklığı %37,9, olmayanlarda %22,6'dır.

Tablo 4: Aşiret Üyelerine Ait Etkinliklere (Düğün, Taziye, Sünnet vb.) Katılıyor musunuz?

	Sayı	Yüzde (%)
Mutlaka katılıyorum	59	49,6
Fırsat buldukça katılıyorum	49	41,2
Pek katılmam	11	9,2
Toplam	119	100,0

Görüştüğümüz aşiret üyelerinin %49,6'sı aşirete ait etkinliklere mutlaka katıldıklarını ifade etmişken, sadece %9,2'si pek katılmadığını söylemiştir. Bir şekilde etkinliklere katıldığını ("mutlaka katılıyorum" ve "fırsat buldukça katılıyorum" seçenekleri birlikte) söyleyenlerin oranı %90,8'dir. Yaş değişkenine göre düşünüldüğünde en yüksek oran %100 ile "55 ve yukarısı" yaş grubuna aittir. Diğer yaş grupları ise %88-91 arasında değişmektedir. "Erkek"lerde katılım oranı "kadın"lara göre biraz daha fazladır. Köyde tarla/bağ/bahçe olanlarda oran %95,5, olmayanlarda %84,9'dur. Aşirete ait etkinliklere katılmada "düşük gelirli semt"lerde oran (%96,9) diğer semtlere göre biraz daha fazladır. Oturulan semte göre "düşük gelirli semt"lerde oran (%96,9) diğer semtlere göre biraz daha yüksektir. Aşirete ait etkinliklere katılma ile eğitim, "kentte oturma süresi", gelir ve meslek grupları arasında pek anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

6.3.2. Kentsel tutum ve davranışlar

Ankete katılanlara "aile bireylerinin çarşıda-pazarda giyimleri konusunda kim karar verir?" sorusu sorulmuştur. Görüşülenlerin %53,8'i herkesin ne giyeceğine kendisinin karar verdiğini ifade etmiştir. Görüşülenlerin %28,6'sı aile bireylerinin ne giyecekleri konusunda anne-babanın karar verdiğini söylemişlerdir. Ankete katılanların yarısı giyimi konusunda kendisinin karar verdiğini ifade etmekle birlikte, bir kent yaşamında ailelerin üçte birinin halen giyime karışması göz ardı edilemeyecek bir durumdur ve "mahalle baskısı" bakımından kayda değer bir örnektir.

Tablo 5: Kadınların Ev Dışındaki Bir İşte Çalışmasını Doğru Bulur musunuz?

	Sayı	Yüzde (%)
Doğru bulurum	67	56,3
Doğru bulmam	52	43,7
Toplam	119	100,0

“Kadınların ev dışındaki bir işte çalışmasını doğru bulur musunuz?” sorusuna, ankete katılanların yaklaşık yarısı (%43,7) kadınların ev dışında bir işte çalışmasını doğru bulmam cevabını vermiştir. Yaş büyüdükçe kadınların ev dışında bir işte çalışması konusundaki hoşgörüsüzlük artmaktadır. Örneğin “40-54” arası yaş grubunda olanlarda oran %47,2 iken, “55 ve yukarısı” yaş grubunda oran %99,9’a çıkmaktadır. “Kadın”lar (%40,9) kendilerini ilgilendiren bir konu olmasına rağmen, kadınlara yönelik bu hoşgörüsüzlükte “erkek”lerden (%45,3) çok farklı düşünmemektedirler.

Eğitim düzeyi yükseldikçe, “kadınların ev dışında bir işte çalışmasını doğru bulurum” diyenlerin oranı artmaktadır. Meslek grupları içinde “doğru bulurum” diyenler en yüksek oranda %90,9 ve %72,7 ile sırasıyla “eğitimci” ve “memur” gruplarında yoğunlaşmaktadır. “Doğru bulmam” diyenlerde en yüksek oran (%85,7) “emekli” grubuna aittir. Gelir gruplarında, “doğru bulurum” diyenlerde en yüksek oran %100 ile “3501 ve yukarısı TL” grubuna aittir.

“Kentte oturma süresi” uzadıkça “kadın”ın ev dışında bir işte çalışmasına yönelik hoşgörü de doğrusal bir şekilde artmaktadır. “Köyde tarla/bağ/bahçenin var olup-olmaması” değişkeni ile söz konusu soruya verilen cevaplar arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Ankete katılanların yarıya yakını kadınların kamusal hayatın içine girmelerinden rahatsızdır. Bu rahatsızlığın nedeni kentin toplumsal dokusuna hakim iki önemli yapısal nedene -gelenekler ve “aşırı” dinsel muhafazakarlık - dayandırılabilir.

Tablo 6: Siz Nasıl Evlendiniz?

	Sayı	Yüzde (%)
Görücü usulü	45	37,8
Birbirimizle tanışarak	23	19,3
Akraba olduğu için görüşmeden	23	19,3
Bekar	28	23,5
Toplam	119	100,0

“Siz nasıl evlendiniz?” sorusuna cevap veren aşiret üyelerinin sadece %19,3’ü “birbirimizle tanışarak” evlendik demişken, yine %19,3’ü akraba oldukları için görüşmeden, %37,8’i “görücü usulü” ile evlendiklerini ifade etmişlerdir. Akrabalık yolu ve görücü usulü ile evlenenlerin toplam oranı %57,1’dir. Geleneksel topluma özgü bu tarz evlilikler bölge genelinde yaygındır. 2000 yılının başında yapılan bir araştırmaya göre Güneydoğu Ana-

dolu Bölgesi'nde kadınların %52,4'ü akrabasıyla, %44,7'si aynı aşiretten birisiyle evlenmektedir³⁴. Evliliklerin akraba arasında yapılması bireyin kente açılmasını geciktirmektedir.

Eğitim düzeyi yükseldikçe "görücü usulü" diyenlerin oranında azalma, "birbirimizle tanışarak" diyenlerin oranında ise bir artış gözlenmektedir. Örneğin "görücü usulü" diyenlerde en yüksek ve en düşük oranlar sırasıyla "okur-yazar değil" de %61,5, "üniversite" düzeyinde %5,7'dir. "Birbirimizle tanışarak" seçeneği en yüksek oranla (%45,7) - diğer seçeneklerden bariz bir farkla - "üniversite" olmuştur. "Birbirimizle tanışarak" seçeneği gelire göre %87,5 ile "3501 ve yukarısı TL" grubunda, mesleğe göre ise %65 ile "memur" grubunda yoğunlaşmıştır.

6.3.3. Kentin kurumsal faaliyetleri ile bütünleşme

Ankete katılan aşiret üyelerinin yalnızca %33,6'sı halı, kilim, yün vb. eşyalarını "halı yıkama fabrikası"nda yıkattıklarını, %66,3'ü ise kendi imkanları ile ("evde", "kapının önünde" ve "mahallede uygun yerde" seçenekleri birlikte) yıkama işini yaptıklarını ifade etmişlerdir. "Evde" yıkama işini yapanların oranı "yüksek gelirli semt"lerde oturanlardan (%47,2), "düşük gelirli semt"lerde oturanlara doğru (%84,8) artmaktadır. Her ne kadar düşük gelirli semtlerde oran çok daha yüksek ise de, yüksek ve orta dereceli gelire sahip semtlerde de oran yüksek denilebilecek düzeydedir.

Tablo 7: Halı, Kilim, Yün vb. Eşyalarımızı Nerede Yıkıyor/Yıkattıyorsunuz?

	Sayı	Yüzde (%)
Evde	75	63,0
Kapının önünde	3	2,5
Mahallede uygun yerlerde	1	0,8
Halı yıkama fabrikası	40	33,6
Toplam	119	100,0

"Düğün, sünnet, nişan vb. etkinlikleri nerede yaparsınız?" sorusuna aşiret üyelerinin üçte ikisi (%62,2) "düğün salonlarında", %26,1'i "mahalledeki boş alanda ve evimizin önünde", %11,8'i de köyümüzde" cevabını vermiştir. Aşiret üyelerinin kentte oturma sürelerinin belirgin bir fark

34 Berrin Oktay Yılmaz, "Geleneklerin Ardında Ölümler: Töre Cinayetleri", Kadın Araştırmaları Dergisi, Sayı. 8, 2003, s. 77.

yarattığı görülmektedir. “0-5 yıl” dır kentte oturanların sadece %25’i “düğün salonlarında” cevabını verirken, bu oran kentte oturma süresi arttıkça anlamlı ve doğrusal bir şekilde artmakta, “36 ve yukarısı yıl” grubuna gelindiğinde oran %84,4’e çıkmaktadır. “0-5 yıl” grubuna mensup kişilerin %25’i “köyümüzde” cevabını vermişken, “26-35 yıl” grubu içinde yer alanlarda oran %6,5’e düşmekte, “36 ve yukarısı yıl” grubuna mensuplarda ise oran sıfırlanmaktadır. Bu oranlardan, kentte oturma süresi uzadıkça köyle olan ilişkinin önemli düzeyde zayıfladığı anlaşılmaktadır.

Tablo 8: *Düğün, Sünnet, Nişan vb. Etkinlikleri Nerede Yapıyorsunuz?*

	Sayı	Yüzde (%)
Düğün salonunda	74	62,2
Mahalledeki boş alanda	17	14,3
Evimizin önünde	14	11,8
Köyümüzde	14	11,8
Toplam	119	100,0

Kentte oturma süresi kadar ve belki de daha belirleyici unsur oturu lan semtin refah seviyesidir. Buna göre, söz konusu etkinlikleri “düğün salonunda” yaptıklarını söyleyenlerin oranı “yüksek gelirli semt”lerde oturanlarda %74,4 iken, “düşük gelirli semt”lerde %36,4’e düşmektedir. Gelir düzeyi de aynı sonuçları desteklemektedir. “Düğün salonunda” diyenlerin oranı düşük gelirden (Örneğin “0-700 TL” gelir düzeyinde %50) yüksek gelire (örneğin “2001-3500 TL” %84,2) doğru doğrusal bir şekilde artmaktadır. Tablo-7ve Tablo-8 birlikte değerlendirildiğinde, yoksulluğun kentsel davranış biçimlerini edinmede ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Gelirin az oluşu halı ve kilimin evde yıkanmasına, düğünün sokak ortasında yapılmasına neden olmaktadır. Bu sonuç, gecekondularda görülen gelir azlığının kentle bütünleşme önünde büyük bir engel olduğu tespiti ile örtüşmektedir³⁵.

“Günlük ekmek ihtiyacınızı nasıl karşılırsınız?” sorusuna 118 kişi cevap vermiş, cevap verenlerin %60,2’si ekmeği fırından satın aldığını söylemiştir. Üçte birinden daha yüksek bir oran (%37,3) “evde kendimiz yaparak” cevabını vermiştir. Burada çıkan sonuçlardan da belirleyici etkenlerin kentte kalma süresi ve refah/gelir olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre ek-

35 Bkz. Turhan Yörükhan, Gecekondular ve Gecekondulu Bölgelerinin Sosyo-Kültürel Özel-likleri, (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2006).

meği “evde kendimiz yaparız” diyenlerin oranı, kentte oturma süresi (örneğin “0-5 yıl” %62,5; “36 ve yukarısı yıl” %25) ve gelir düzeyi (örneğin “0-700 TL” %59,1; 3501 ve yukarısı TL” %12,5) arttıkça azalmaktadır. Aynı zamanda, “düşük gelirli semt”lerden (%56,3) “yüksek gelirli semt”lere (%18,9) doğru oranlar düşmektedir.

Tablo 9: *Günlük Ekmek İhtiyacımızı Nasıl Karşılıyorsunuz?*

	Sayı	Yüzde (%)
Evde kendimiz yaparak	44	37,3
Fırına hamur göndererek	3	2,5
Fırından satın alarak	71	60,2
Toplam	118	100,0

6.3.4. Devlet kurumları ile ilişkiler

Görüştüğümüz aşiret üyelerinin yarıdan fazlası (%56,3) birileri ile kavga etmeleri durumunda haklarını aramak için ilk başvuracakları yerin yakın akraba ve aşiret üyeleri olacağını söylemişlerdir. “Polis” diyenlerin oranı sadece %43,7’dir. Bu soruya verilen cevaplar ile eğitim, “kentte oturma süresi”, “oturulan semt”, “meslek” ve “gelir düzeyi” değişkenleri arasında anlamlı ilişki tespit edilmez iken, yaş, cinsiyet ve “köyde tarla/bağ/bahçenin var olup-olmaması” arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Örneğin, yaş küçüldükçe “polis”e başvurma oranlarında ciddi bir artış, tersi durumda da düşüş gözlenmektedir. “18-24” ve “55 ve yukarısı” yaş gruplarında oranlar sırasıyla %60 ve %27,3’tür. “Kadın”lar “erkek”lere göre daha yüksek oranda “polis”e başvuracaklarını beyan etmişlerdir. Aynı zamanda köyde tarlası olanlarda polise başvurma oranı %40,9, olmayanlarda %47,2’dir.

Tablo 10: *Bir Kavga Durumunda Hakkınızı Aramak İçin Nereye Başvurursunuz?*

	Sayı	Yüzde (%)
Aşiretime	15	12,6
Yakın akrabalara	52	43,7
Polis	52	43,7
Toplam	119	100,0

Görüştiğimiz aşiret üyelerinin toplamda %43,7'si bir kavga durumunda "polis"e başvuracaklarını ifade etmişlerdir. Hem bölgede yaşıyor olmamız, hem de yaptığımız gözlemlerden bu oranın yüksek olduğunu düşünmekteyiz. Yaşanacak bir kavgada aşiret üyelerinin daha çoğunun polis yerine akrabalarına ve aşiret mensuplarına başvuracağını tahmin ediyoruz. "Polis" değişkenindeki oranın bu kadar yüksek çıkması yaptığımız çalışmanın aşiretlerin kentlileşmesini ölçen bir çalışma olması nedeniyle, aşiret üyelerinin kentli görünme isteklerinden kaynaklanıyor olabilir. Bu tablodaki anlamlı verilerden bir tanesi de aşiret üyelerinin %43,7'sinin aşiret değil, "yakın akraba"lardan yardım isteyeceklerini ifade etmeleridir. Özellikle aşiret ilişkilerinin göreceli zayıflaması oranında aidiyetin aşiret kimliğinden "yakın akraba" (sülale)ya doğru yöneldiği, gözlemlerimizde de tespit edilmiştir.

"Bir resmi kuruma işiniz düşerse onu nasıl halletmeye çalışırsınız?" sorusuna verilen yanıtlar aşiret üyelerinin bir arada hareket ettiklerini göstermesi bakımından anlamlıdır. Aşiret üyelerinin sadece %25,2'si bir kuruma işim düşerse "kendim uğraşırım" demişken, %70,5'i akraba/aşiretten ("yakın akrabalarından destek alırım" ve "aşiretten destek alırım" seçenekleri birlikte) yardım alırım cevabını vermiştir.

Tablo 11: Bir Resmi Kuruma İşiniz Düşerse Nasıl Halletmeye Çalışırsınız?

	Sayı	Yüzde (%)
İşi olurlarına bırakırım	5	4,2
Kendim uğraşırım	30	25,2
Aşiretten destek alırım	11	9,2
Yakın akrabalarından destek alırım	73	61,3
Toplam	119	100,0

Eğitim başta olmak üzere hiçbir sabit değişken ile söz konusu seçenekler arasında çok anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Hem Tablo-11 hem de Tablo-10'da değişkenler ile sorulara verilen yanıtlar arasında anlamlılık ilişkisinin bulunmaması cemaat özelliği gösteren aşiret yapısına ait toplumsal kültürün benzeştirici özelliğine dayandırılabilir.

Öteden beri, aşiret reisi ve toprak ağaları bürokrasi ve siyasal partiler ile yakın ilişkiler geliştirmişlerdir. Yerel konumlarından devşirdikleri güç ile yerel bürokrasi üzerinde etkili olabilmektedirler. Mahalli kavga ve alacak-verecek meselelerinin daha büyük hukuki meseleler haline gelmeden çözümü; bankadan kredi çekme, bir yakınını işe yerleştirme gibi

konularda “iş bitirici” rollerini ve devlet ile aşiret üyeleri arasında “aracı kurum”lar olma işlevini devam ettirmektedirler.

6.4. Siyasal Kültür ve Siyasal Katılma

“Hangi siyasal partiye oy vereceğinize kim karar verir?” sorusu sorulmuştur. Aşiret üyelerinin %65,5’i “ailede herkes kendi kararını verir” cevabını vermiş, ancak geri kalan aşiret üyeleri kendi iradeleri ile oy kullanmadıklarını bir şekilde ailenin, mensup olunan sülale ve aşiretin tercihlerine müdahale ettiğini söylemişlerdir. Buna göre “aile reisi karar verir” diyenlerin oranı %27,7’dir ve neredeyse ankete katılanların üçte biri kadardır. “Aile reisi karar verir” seçeneği “sülale büyükleri karar verir” ve aşiret büyükleri karar verir” seçeneği ile birlikte düşünüldüğünde iradeleri ile oy kullanmadıklarını söyleyenlerin oranı %33,6’ya çıkmaktadır.

Yaş ve gelir düzeyi ile verilen cevaplar arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur. Yaş büyüdükçe, gelir düzeyi azaldıkça oy verme davranışı dış bas-kılara açık hale gelmektedir. Meslek bakımından “çiftçi”lerin %66,6’sı, “memur”ların %18,2’si ve işçilerin yalnızca %14,3’ü oy verirken birine (aile reisi, sülale büyükleri ya da aşiret büyükleri) sormaktadır. Köyde tarla/bağ/bahçesi olanlarda oran (%40,8), olmayanlara (%24,5) göre çok daha yüksek çıkmaktadır. Bu da göstermektedir ki, toprak üzerinden köyle devam ettirilen ilişki, aynı zamanda aşirete dayanan bağların devamında da etkili olmaktadır.

Tablo 12: Hangi Siyasal partiyi Oy Vereceğinize Kim Karar Verir?

	Sayı	Yüzde (%)
Aile reisi karar verir	33	27,7
Ailede herkes kendi kararını verir	78	65,5
Sülale büyükleri karar verir	4	3,4
Aşiret büyükleri karar verir	3	2,5
Diğeri	1	0,8
Toplam	119	100,0

Aşiret üyelerine ayrıca “bir sivil toplum örgütüne üye misiniz?” sorusu sorulmuş, %17,6’sı üye olduğunu söylemiştir. Ancak üye olduğunu söyleyenlerin %45,5’i “meslek odaları” olup meslek mensuplarının zorunlu kayıt olmaları gereken sivil toplum örgütleridir. Bir başka soruda, son

zamanlarda kentte yapılan herhangi bir etkinliğe katılıp katılmadıkları sorulmuş, %75,4'ü katılmadığını, %24,6'sı katıldığını ifade etmiştir. Katılım gösterilen etkinliklerin %58,6'sı "kutlu doğum haftası", "ramazan şenlikleri" ve İslam dünyasında yaşanan olumsuzlukları (Suriye, Mısır gibi) protesto benzeri dini içerikli etkinliklerdir. Veriler aşiret üyelerinin siyasal katılım konusunda çok da istekli olmadıklarını göstermektedir.

Siyasal katılım konusunda aşiret üyelerinin ne kadar iradi davrandıklarını öğrenmek adına "yarın bir seçim olsa, aşiretinize mensup adaya mı, yoksa beğendiğiniz adaya mı oyunuzu verirsiniz?" sorusu sorulmuştur. Beğendiği adaya oy vereceklerini söyleyenlerin oranı %61,3'tür. "Aşirete mensup adaya" diyenlerin oranı %34,5 iken, %4,2'si de "kararsız" olduğunu ifade etmiştir. Bu soruya verilen cevaplar, siyasal tercihte de aşiret kimliğinin bireysel kimliğin önünde ciddi bir engel olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Araştırma sonucuna göre, üretim ilişkileri açısından (aşiret üyelerinin toprak ağalarına bağımlı olma bağlamında) büyük ölçüde çözülen aşiret yapısı, bir üst yapı kurumu olarak varlığını (aşiret üyelerinin %62,2'si bir aşirete üye olmayı önemsemekte, %80,7'si aşiret fertleri ile "sık ya da daha az sık" görüşmektedir) devam ettirmektedir. Bu durum Bourdieu'nun Fransa kırsalında üretim ilişkilerinin değişmesine rağmen yöreye özgü evlenme biçiminin değişime direndiğini ortaya koyan tespitleri ile örtüşmektedir. Sosyal ve kültürel değişim ekonomik değişimin baskısı altında dönüşmekle birlikte, ekonomik değişimin hızına yetişememektedir³⁶.

Aşiret üyeleri kentli olmanın özelliklerinden önemli oranda yoksundur. Öncelikle, kente ait bir işte çalışma koşulunu tam olarak sağlayamamaktadırlar. Kentte yaptıkları işin dışında köyde arazileri olup (ankete katılanların %55,5'inin köyde arazisi bulunmaktadır), ekonomik olarak tümüyle köyden kopmuş değildirler.

Aşiret üyelerinin aşırı muhafazakâr kimliklerinin yanında, kentsel tutum ve davranışları zayıftır. Örneğin, ankete katılanların %43,7'si kadının kamusal hayatın bir üyesi olmasını benimsememekte, ona uygun statü olarak ev hanımlığını görmektedir. Nitekim kadınların büyük çoğunluğu (%72,1) "ev hanımı" statüsündedir. Kamusal yaşamın dışında yer alan kadının -bu konumuna uygun olarak- kentsel yaşam ile ilişkisi çok zayıftır.

Ayrıca kentin kurumsal faaliyetlerine entegre olma, yoksulluğun da

36 Bkz. Pierre Bourdieu, Bekarlar Balosu, (Ankara: Dost Kitabevi, 2010).

etkisiyle, yeterli değildir. Bu bağlamda, aşiret üyelerinin yarıdan fazlası ekmeği evde pişirmekte; halı, kilim gibi eşyalarını evde veya mahallede boş alanlarda yıkamakta ve yarıya yakını düğünlerini mahallede veya köylerinde yapmaktadırlar. Yine, aşiret üyelerinin %73,7'si borç paraya ihtiyaçları olduğunda bunu akraba/aşiret ve arkadaşlardan temin etmektedirler.

Aşiret üyelerinin devlet kurumları ile ilişkileri de kentli olmanın özellikleri ile bağdaşmamaktadır. Ankete katılanların %50'den fazlası bir kavgaya durumunda, %70'i bir resmi kuruma işi düştüğünde ilk etapta akrabalarından yardım isteyeceklerini ifade etmişlerdir. Siyasal kültür ve siyasal katılım konusunda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Örneğin, sivil toplum örgütlerine üyelik ve toplumsal etkinliklere katılım çok zayıftır. Katılım gösterilen etkinlikler de büyük ölçüde dinsel içeriklidir. Siyasal tercihte aşiret üyelerinin 1/3'ten fazlası rasyonel davranmamakta -belli bir düşünce/ideoloji yönünde veya çıkar temelli- siyasal tercihlerini belirlememekte, aşiret aidiyeti bireysel tercihin önüne geçmektedir.

Aşiret üyeleri, kentlilik özelliklerini taşımaktan uzak durumda olsalar da, kentsel bir takım dinamikler, aşiret üyeleri üzerinde "kentlileşme" yönünde bir eğilim yaratmaktadır. Buna göre, anket sorularının birçoğunda yaş küçüldükçe; eğitim, gelir düzeyi arttıkça ve "kentte oturma süresi" uzadıkça göreceli aşiret aidiyetinin azaldığı ve kente ait tutum ve davranışların daha çok öne çıktığı tespit edilmiştir. Meslek grupları içinde "eğitimci" ve "memur"lar aşiret kimliğine daha mesafeli; yüksek gelirli semtlerde oturanlar, düşük gelirli semtlerde oturanlara göre ve köyde arazisi olmayanlar olanlara göre göreceli aşiret kimliği daha zayıf ve kentlilik eğilimleri daha güçlüdür.

Araştırmamızda sorduğumuz anket sorularının bazılarında verilen cevaplar ile söz konusu değişkenler (yaş, cinsiyet, eğitim ve diğerleri) arasında anlamlılık ilişkisi tespit edilmemiştir. Bu durumu, aşiret üyelerinin bir cemaat topluluğu olarak sahip oldukları sosyo-kültürel homojenliğe ve bu anlamda benzer tutum ve davranış geliştirmelerine dayandırmaktayız. Son tahlilde, araştırmanın sorunsal çerçevesinde ileri sürdüğümüz varsayımlar, araştırma sonuçları tarafından büyük ölçüde desteklenmiştir.

KAYNAKÇA

- Altunışık, Remzi, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Sakarya Kitabevi, Sakarya 2005.
- Arkonaç, Sibel A., Sosyal Psikoloji, Alfa Yayınları, İstanbul 2001.
- Aslanoğlu, Rana, Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Asa Yayınları, Bursa 1998.
- Bal, Hüseyin, Kent Sosyolojisi, Fakülte Yayınları, Isparta 2002
- Baş, Türker, Anket, Seçkin Yayınları, Ankara 2003.
- Beşikçi, İsmail, Doğu'da Değişim ve Yapısal Sorunlar (Göçebe Alikan Aşireti), Yurt Yayınları, Ankara 1992.
- Bourdieu, Pierre, Bekarlar Balosu, Dost Kitabevi, Ankara 2010.
- Bruinness, Martin V., Ağa, Şeyh, Devlet, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.
- Ekinci, Oktay, Rant Demokrasisi Çöktü, Anahtar Kitaplar, İstanbul 1999.
- Erman, Tahire, Poverty and Sustainable Development: The Case of Gecekondas, TESEV Yayını, İstanbul 2002.
- Görmez, Kemal, Kent ve Siyaset, Gazi Kitabevi, Ankara 1997.
- Görmez, Kemal, Şehir ve İnsan, MEB Yayını, İstanbul 1991.
- Güler, Ali, "Doğu Aşiretlerinde Göç Olgusu ve Bunun Doğurguları", II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, T.C. Başbakanlık DİE/Sosyoloji Derneği, Ankara 1997, s. 321-326.
- Helle, Hans Jürgen, "Kentleşmiş İnsan", Cogito, Sayı: 8, 1996, s. 71-81.
- Karasu, Mithat Arman, "Kamu Personelinin Devlet-Halk İikilemi İçinde Mesleki Şartları: Şanlıurfa Örneği" (yayınlanmamış araştırma).
- Karasu, Mithat Arman, "Kent Kültürünün Suça Etkisi-Şanlıurfa Örneği", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 20, Sayı: 2, 2012, s. 71-104.
- Kartal, Kemal, "Kentleşme Sürecinde Toplumsal Değişme Odağı Olarak Ankara", Kentsel Bütünleşme, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, Ankara 1982, s. 123-163.
- Kaygalak, Sevilay, Kapitalizmin Taşrası, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.
- Keleş, Ruşen, Kentbilim Terimleri Sözlüğü, İmge Kitabevi, Ankara 1998.
- Kıray, Mübaccel, Toplumbilim Yazıları, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara 1982.
- Kreyenbroek ve Sperl, Kürtler, Cep Kitapları, İstanbul 1992.
- Lefebvre, Henri, Modern Dünyada Gündelik Hayat, Metis Yayınları, İstanbul 1998.
- Mutlu, Ahmet, Kentli Hakları ve Türkiye, Çizgi Kitabevi, Konya 2010.
- Özer, İnan, Kentleşme, Kentleşme ve Kentsel Değişim, Ekin Kitabevi, Bursa 2004.
- "Seçilmiş Göstergelerle Şanlıurfa 2012", TÜİK Yayını, Ankara, 2013.
- Sencer, Yakut, Türkiye'de Kentleşme, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1979.
- Sezal, İhsan, "Göçler ve Şehirleşemeyen Şehirler", II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, T.C. Başbakanlık DİE/Sosyoloji Derneği, Ankara 1997, s. 147-151.
- Tekeli, İlhan, Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011.
- Türköne, Mümtazer, Siyaset, Opus Yayınları, İstanbul 2010.
- Uğurlu, Örgün vd., Türkiye Perspektifinde Kent Sosyolojisi Çalışmaları, Örgün Yayınları, İstanbul 2010.

Wirth, Louis, "Urbanism as a Way of Life", Community Life and Social Policy: Selected Papers by Wirth Louis, Ed. Marvick Wirth and Albert Reiss, Chicago University, Chicago 1956, p. 110-132.

www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13618 (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2014).

Yalçın-Heckmann, Lale, Kürtler'de Aşiret ve Akrabalık İlişkileri, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.

Yılmaz, Berrin Oktay, "Geleneklerin Ardında Ölümler: Töre Cinayetleri", Kadın Araştırmaları Dergisi, Sayı. 8, 2003, s. 69-86.

Yörükhan, Turhan, Gecekondu ve Gecekondu Bölgelerinin Sosyo-Kültürel Özellikleri, Nobel Yayıncılık, Ankara 2006.

ANKET SORULARI

1. **Kaç yaşındasınız**
 18-24   25-39   40-54   55 ve yukarısı
2. **Eğitim durumunuz**
 Okur-yazar değil   Okur-yazar   ilkokul   Ortaokul   Lise
 Üniversite mezunu ya da öğrencisi   Diğeri .....
3. **Cinsiyetiniz**
 Kadın   Erkek
4. **Kaç yıldır şehirde oturuyorsunuz?**
 0-5   6-15   16-25   26-35   36- ve yukarısı
5. **Oturduğunuz evde eşiniz ve çocuklarınız dışında kimler yaşamakta?**
 .....
6. **Kaç çocuk sahibisiniz?**
 Yok   1-3   4-6   7 ve yukarısı
7. **Hangi semtte oturuyorsunuz?**
 .....
8. **Mesleğiniz**
 Çiftçi   Memur   işçi   Esnaf   İşsiz
 Serbest meslek   Emekli   Ev hanımı   Diğeri .....
9. **Gelir düzeyiniz**
 0-700   701- 1000   1001-2000   2001-3500   3501 ve yukarısı
10. **Köyde tarla, bağ ve bahçe tarzı gayri menkulünüz var mı?**
 Evet   Hayır
11. **Kaç dönüm var? (DİKKAT! Sadece köyde tarla, bağ ve bahçesi vb. olanlar cevaplayacaktır)**
 0-200   201-400   401-800   801-2000   2001 ve yukarısı
 Diğeri .....
12. **Sosyal güvencenizin türü nedir?**
 SGK   Yeşil kart   Özel sigorta   Emekli sandığı
 Diğeri .....

13. Hangi sıklıkla aşiret üyeleriniz ile görüşürsünüz?

- Haftada birkaç defa
- Ayda birkaç defa
- Sadece özel günlerde (bayram, taziye vb)
- Pek görüşmem

14. Bir aşirete mensup olmak sizin için ne kadar önemlidir?

- Önemli
- Çok önemli
- Kararsızım
- Önemli değil
- Hiç önemli değil

15. Birileri ile kavga etme durumunuz söz konusu olursa hakkınızı aramak için nereye başvurursunuz?

- Aşiretime
- Yakın akrabalara
- Polise
- Diğeri .....

16. Aile bireylerinin çarşıda-pazarda giyim kuşamları konusunda kimler karar vermektedir?

- Herkes kendisi karar verir
- Anne-baba karar verir
- Ortaklaşa karar veririz
- Diğeri .....

17. Kadınların ev dışındaki herhangi bir işte çalışmasını doğru bulur musunuz?

- Doğru bulurum
- Doğru bulmam

18. Siz nasıl evlendiniz?

- Görücü usulü ile
- Birbirimizi görerek, tanışarak evlendik
- Akraba olduğumuz için görüşmeden evlendik
- Diğeri .....

19. Çocuklarınız evlenirken neye dikkat etmelerini istersiniz?

- Eşinin akraba olmasına
- Eşinin tanıdık olmasına
- Çocukların kendilerinin karar vermelerine
- Diğeri .....

- 20. Halı kilim ve yün gibi eşyalarınızı nerede yıkıyorsunuz?**
- Evde
  - Kapının önünde
  - Mahallede uygun yerlerde
  - Kentin dışında başka yerde
  - Halı yıkama fabrikalarında
- 21. Düğün, sünnet, nişan gibi etkinlikleri nerede yapıyorsunuz?**
- Düğün salonlarında
  - Mahallemizdeki boş alanlarda
  - Evimizin önünde
  - Köyümüzde
  - Diğeri .....
- 22. Günlük ekmek ihtiyacınızı nasıl karşılıyorsunuz?**
- Evde kendimiz yaparak
  - Fırına hamur göndererek
  - Fırından satın alarak
  - Diğeri .....
- 23. Borç paraya ihtiyacınız olduğunda bu parayı nereden temin edersiniz**
- Yakın akrabalarımın
  - Arkadaşlarımdan
  - Aşiret üyelerinden
  - Borç para verenlerden
  - Bankadan
  - Diğeri .....
- 24. Bankaya kar amaçlı faiz karşılığı para yatırılmasını nasıl bulursunuz?**
- Doğru bulurum
  - Kesinlikle doğru bulurum
  - Kararsızım
  - Doğru bulmam
  - Kesinlikle doğru bulmam
- 25. Bir resmi kurumda işiniz olursa nasıl halletmeye çalışırsınız?**
- İşi oluruna bırakırım
  - Kendim uğraşırım
  - Aşirete mensup akrabalarımın destek alırım
  - Yakın akrabalarımın destek alırım
  - Partililerin desteğini alırım
  - Diğeri .....

- 26. Hafta sonlarını genelde nasıl değerlendiriyorsunuz?**
- Akrabalara giderek
  - Mesai arkadaşları ile görüşerek
  - Ailece evde oturarak
  - Komşular ile birlikte
  - Köye giderek
  - Başka bir kente giderek
  - Diğeri .....
- 27. Aşiret üyelerine ait etkinliklere (düğün, taziye, sünnet) katılıyor musunuz?**
- Mutlaka katılıyorum
  - Fırsat buldukça katılıyorum
  - Pek katılmam
  - Diğeri .....
- 28. En son yapılan genel seçimde (12 Haziran 2011) hangi siyasal partiye oy verdiniz?**
- AKP   BDP   CHP   MHP   Diğeri.....
- 29. Yarın bir seçim olsa, aşiretinizden bir kişi milletvekili aday olursa oyunuzu aşiretinize mensup adaya mı, yoksa beğendiğiniz bir adaya mı oy verirsiniz?**
- Aşiretime mensup adaya
  - Beğendiğim adaya
  - Kararsızım
  - Diğeri .....
- 30. Herhangi bir sivil toplum örgütüne üye misiniz?**
- Evet   Hayır
- 31. Hangi sivil toplum örgütüne üyesiniz (DİKKAT! Sadece üye olanlar cevaplayacak)**
- .....
- 32. Hangi siyasal partiye oy vereceğinize kim karar verir?**
- Aile reisi karar verir, herkes ona uyar
  - Ailemizde herkes kendisi kararını verir
  - Aile büyükleri karar verir, herkes onlara uyar
  - Aşiret büyükleri karar verir, herkes onlara uyar
  - Diğeri .....
- 33. Siyasi tercihinizi yaparken en çok neye dikkat edersiniz?**
- Seçilecek kişinin bize hizmet getirmesine
  - Seçilecek kişinin tanıdık olmasına
  - Seçilecek kişinin ideolojisine
  - seçilecek kişinin aşiretten olmasına
  - Seçilecek kişinin partisine
  - Diğeri .....

34. Son zamanlarda Ş. Urfa'da yapılan ve sizin katıldığınız bir etkinlik var mı?

Evet   Hayır

35. Varsa nedir?

.....